

1. Вашуленко М., Дубовик С. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2019. № 9. С. 3-6.
2. Большакова І., Пристінська М. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти: у 2-х ч. Ч. 2. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 131с.
3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти, розроблені під керівництвом Р. Б.Шияна. 3-4 класи / уклад. А.В. Лотоцька. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 240 с.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О. ЗАХАРЕНКА

Наталія Бернацька, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Ю. В. Бондар, докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF O. ZAHARENKA

Natalia Bernatska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено прогресивні погляди О. Захаренка на формування творчої особистості майбутнього педагога. Зокрема, звернуто увагу на умови для творчої самореалізації майбутнього учителя. Окреслено основні сфери професійно-творчої самореалізації педагога. Описано вимоги до особистості вчителя. Висвітлено рекомендації для майбутніх педагогів.*

***Ключові слова:** майбутній учитель, творчість, О. Захаренко, професійна підготовка, освітній процес.*

***Abstract.** The article highlights the progressive views of O. Zakharenko on the formation of the creative personality of the future teacher. In particular, attention was paid to the conditions for creative self-realization of the future teacher. The main spheres of the teacher's professional and creative self-realization are outlined. The requirements for the personality of the teacher are described. Recommendations for future teachers are highlighted.*

***Key words:** future teacher, creativity, O. Zakharenko, professional training, educational process.*

Нова українська школа потребує нового вчителя, який мислитиме і діятиме творчо, буде генератором змін, впроваджуватиме інновації в освітній процес. Відповідно, вагомим значенням набуває проблема професійної підготовки майбутнього педагога. Зокрема, в Концепції «Нова українська школа» зазначається головна місія нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини, на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [6]. З огляду на це, вчитель має стати другом дитини, порадником, ініціативною особистістю. Задля вирішення окреслених завдань, вагомим значенням набуває звернення до педагогічної спадщини минулого, зокрема, ідей О. Захаренка, який був зачинателем педагогіки співробітництва та на практиці реалізував ідею школи-родини.

Дослідженням прогресивних ідей О. Захаренка займалися багато науковців, серед яких варто відзначити Л. Березівську, Т. Бондаренко, Л. Даниленко, Т. Завгородню, С. Захаренка, О. Крутенко, А. Кузьмінського, С. Мукомел та інших. Зокрема, наукові розвідки Л. Березівської спрямовуються на вивчення принципу індивідуального підходу до учнів у творчій спадщині О. Захаренка; Л. Даниленко зосереджує увагу на інноваціях у педагогічній спадщині О. Захаренка; Т. Завгородня у своїх напрацюваннях висвітлює проблему виховання особистості в колективі у педагогічній спадщині О. Захаренка; С. Захаренко приділяє увагу

родинному вихованню, ролі сім'ї у формуванні особистості в педагогічних ідеях О. Захаренка.

Мета дослідження полягає у висвітленні поглядів педагога-новатора О. Захаренка на формування творчої особистості майбутнього вчителя.

О. Біда, Л. Прокопенко підкреслюють те, що О. Захаренко був сам дуже творчою особистістю, компетентним та відповідальним, вмів творчо конструювати освітній процес, впроваджуючи нові технології, методи та прийоми. З огляду на це, важливого значення надавав підготовці висококваліфікованих кадрів, наголошувати на вчителів для початкової школи, адже, на думку педагога-новатора, це мають бути виняткові люди – творчі, досвідчені, відповідальні, оскільки в їхніх руках знаходиться майбутнє країни. Науковиці зауважують, що в Сахнівській школі працювали лише педагоги вищої й першої категорії, які прагнули якомога раніше розпізнати та розкрити задатки, здібності дитини та трансформувати їх в талант і геніальність [1, с. 17].

Серед важливих умов для творчої самореалізації майбутнього педагога, створених О. Захаренком, В. Хрипун відзначає наступні:

- можливість майбутнього вчителя розкрити свій творчий потенціал;
- підтримка, стимулювання студентів, створення для них ситуації успіху;
- ефективна організація власного саморозвитку;
- наявність внутрішньої потреби в професійно-творчій самореалізації;
- високий розвиток професійно-творчих здібностей майбутнього вчителя для самореалізації [11, с. 81–82].

Основними сферами професійно-творчої самореалізації педагога, які реалізовувалися в Сахнівській школі під керівництвом О. Захаренка, були наступні: духовно-творча, практично-творча, інтелектуально-творча, організаційно-творча, мистецько-творча, комунікативно-творча, науково-творча [11, с. 82].

Нам імпонують погляди В. Мотрича, який наголошує на тому, що для О. Захаренка щастя вчителя полягало насамперед у творчій праці – фізичній та розумовій, якою має займатися весь педагогічний колектив, учні. Поділяємо позицію науковця, що під час проведення практичних, лабораторних занять з педагогіки в закладі вищої освіти варто розкривати таємниці творчості за О. Захаренком, які мають надзвичайно важливе значення у формуванні особистості майбутнього вчителя [9, с. 306]. Серед таємниць творчості майбутнього педагога, виокремлених О. Захаренком, відзначимо такі: конспект уроку; звичка знаходити нестандартні рішення в будь-якій ситуації; свобода вибору форм і методів; демократизація навчання в поєднанні з турботою про здоров'я, високою вимогливістю; розпізнання, підтримка, розвиток природної обдарованості задля досягнення найвищого рівня творчості в конкретній галузі; стимул та мотивація. Підтримуємо думку педагога-новатора, що «без творчого вчителя не може бути ні нової школи, ні нового суспільства, ні вільної України. Творчість як прояв новизни в створенні духовних і матеріальних цінностей, потребує свободи та підтримки» [3, с. 56].

О. Захаренко підкреслював, що задля того, щоб стати творчим учителем, необхідно зробити дитяче життя цікавим, змістовним: «Тоді прийде очікуваний успіх і ви дістанете справжню насолоду від педагогічної праці» [5, с. 78]. Погоджуємося з О. Захаренком стосовно того, що тільки творчий учитель може отримати задоволення від обраної професії: «Школу без творчого пошуку не люблять діти, обминають батьки» [4, с. 5].

Наголосимо на тому, що до особистості майбутнього педагога О. Захаренко став цілий ряд вимог, серед яких відзначимо наступні:

- творчість, креативність;
- турбота про всебічний розвиток дитини;
- пізнання духовного світу кожної дитини;
- безумовна любов до дітей;
- залучення дитини в життя інших людей, починаючи з рідних, близьких;
- усвідомлення неповторності кожного учня;

- повага до особистості школяра;
- розуміння дитини;
- розвиток почуття власної гідності [10, с. 38].

Погоджуємо з Н. Побірченко в тому, що учитель у школі має бути старшим товаришем, наставником, порадиником, надійною підтримкою в життєвих ситуаціях. В. Кузь зауважує, що О. Захаренком була сформульована формула Авторської школи, яка актуальна наразі в Новій українській школі [8, с. 19]: «У школі учню має бути, як в батьківській хаті. До школи він має бігти, а не йти, знаючи, що в школі він пізнає радість відкриття своєї сутності в цьому мінливому світі. У школі його не образять, на нього не гримнуть, а порадять, підтримають, дадуть можливість розкрити себе, свою творчу обдарованість» [4, с. 17].

О. Захаренко наголошував на необхідності залучення майбутніми вчителями учнів до різних видів творчої діяльності в позакласній роботі, завдяки якій розвивається креативність та емоційність кожного школяра. Саме завдяки гуртковій роботі, на переконання О. Захаренка, учитель зможе виявити та розвинути здібності дитини: «Тоді дитяча душа заспіває, забринять струни серця. Особистість учня стане готовою до високого польоту. Так з'являться письменники, поети, художники, різьбярі, теслярі, математики» [3, с. 32].

О. Крутенко зазначає, що майбутнім педагогам варто вчитися підтримувати дитячу захопленість і зацікавленість незвичайними справами. Зокрема, в Сахнівській школі вчителі пропонували школярам змайструвати повітряну кулю, створити обчислювальні машини, сконструювати «розумні двері» з кодовим замком, відкрити який можна було, розв'язавши математичні задачі. Саме така діяльність, як зауважує науковиця, сприяла виникненню захоплення різноманітними науками такими, як астрономія, математика, фізика [7, с. 19].

Зазначимо, що педагогічний колектив Сахнівської школи намагався реалізувати гуманну педагогічну стратегію формування особистості, в основі якої була покладена творчість усіх учасників освітнього процесу – педагога, учнів, батьків. Педагог надавав важливого значення педагогічному спілкуванню вчителя з учнем, яке сприяє створенню відповідних умов для творчості та творчої діяльності. На думку О. Захаренка, «школа – це маленька держава, яка не може існувати без ідеї задуму, що захоплює всіх: дітей, учителів, батьків. Ідея завжди – безперервна. Вона існує постійно і, зрозуміло, притаманна всім. Якщо така ідея зникає, а не народжується нова, школа зупиняється у своєму розвитку, у ній безцільно жити, у ній немає прогресу» [4, с. 17].

Наголосимо й на тому, що педагог постійно закликав вчителів підвищувати свій професійний рівень, що обумовлено змінами практики шкільного навчання і виховання, розвитком психології.

У кожному майбутньому вчителеві, як стверджує Н. Орлова, О. Захаренко бачив творчу, духовно багату людину. Важливими професійними рисами, які мають бути в майбутнього педагога О. Захаренко вважав прагнення до праці, творчість, жадобу до знань, багате духовне життя. Справжній учитель, – підкреслював директор, – має проводити гарні, інноваційні, творчі, змістовні уроки, пройняті високими гуманними та патріотичними почуттями. Директор Сахнівської школи стверджував, що «поганий учитель підносить істину, а гарний вчить її знаходити» [4, с. 3–4]. Сам педагог намагався завжди так проводити уроки, щоб внутрішньою потребою учнів стало осмислення нового матеріалу.

Важливими для нашого дослідження є рекомендації для майбутніх учителів, висвітленні в працях О. Захаренка:

- не примушувати дітей під час навчальної діяльності, а надавати свободу вибору;
- зацікавлювати школярів змістом навчальних предметів, використовуючи дитячу допитливість;
- активно залучати школярів до позакласної діяльності;
- запроваджувати систему трирівневого оцінювання знань [7, с. 19].

Отже, О. Захаренко наголошував на необхідності підготовки творчого майбутнього педагога, адже без творчого вчителя не може бути творчого учня та нової школи. Саме

вчитель має створювати атмосферу відкриття, радості від пізнання, організувати освітній процес динамічно, цікаво, використовуючи нестандартні форми проведення навчальних занять, інноваційні технології, методи та прийоми.

Список використаних джерел

1. Біда О., Прокопенко Л. О. А. Захаренко про роль учителя в самореалізації учня. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 17-19.
2. Бондар Ю. Методичні засади формування загальнолюдських норм гуманістичної моралі в учнів початкової школи. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.)* / за ред. О.А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6. С. 83-88.
3. Захаренко О. А. Поради колезі, народжені в школі над Россю. *Освіта України*. 2005. № 59-60. 92 с.
4. Захаренко О. А. Поспішаймо робити добро. Черкаси, 1997. 28 с.
5. Захаренко О. А. Слово до нащадків. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 213 с.
6. Концепція Нової української школи : ухвал. рішенням колегії МОН від 27 жовт. 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 03.03.2024).
7. Крутенко О. Актуалізація педагогічної спадщини Олександра Захаренка у Контексті Нової української школи. 2017. № 7-8. С. 18-20.
8. Кузь В. Школа О. А. Захаренка – школа самореалізації: матеріали Всеукраїнських педагогічних читань. Черкаси, 2004. 168 с.
9. Мотрич В. О. Захаренко про важливий аспект формування професійної майстерності майбутніх учителів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6, ч. 1. С. 304–308.
10. Побірченко Н. С. В. О. Сухомлинський та О. А. Захаренко: діалог через роки і відстані. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2009. № 53. С. 33-40.
11. Хрипун В. І. Професійно-творча самореалізація педагога: досвід О. А. Захаренка і сучасність. *А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко: естафета гуманної педагогіки*. 2012. С. 78–83.

РОЛЬ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Болотюк Діана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN FORMING LANGUAGE AND LITERARY COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN.

Diana Bolotiuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У даній статті розкривається роль гурткової роботи у формуванні мовно-літературної компетентності молодших школярів, пропонуються конкретні форми організації занять гуртка мовно-літературного спрямування.

Ключові слова: молодші школярі, гурткова робота, мовно-літературна компетентність.